

ROZWRZESZCZANE DZIECIORY KOSMOSU

dolech

Radioźródła

- Pulsary
- Radioźródła pozagalaktyczne

Galaktyki aktywne

Radioźródła pozagalaktyczne

- galaktyki z promieniowaniem synchrotronowym
  - galaktyki drące się w radio
- charakterystyczne linie widm emisyjnych i absorpcyjnych

Jet

**Narrow Line
Emission**

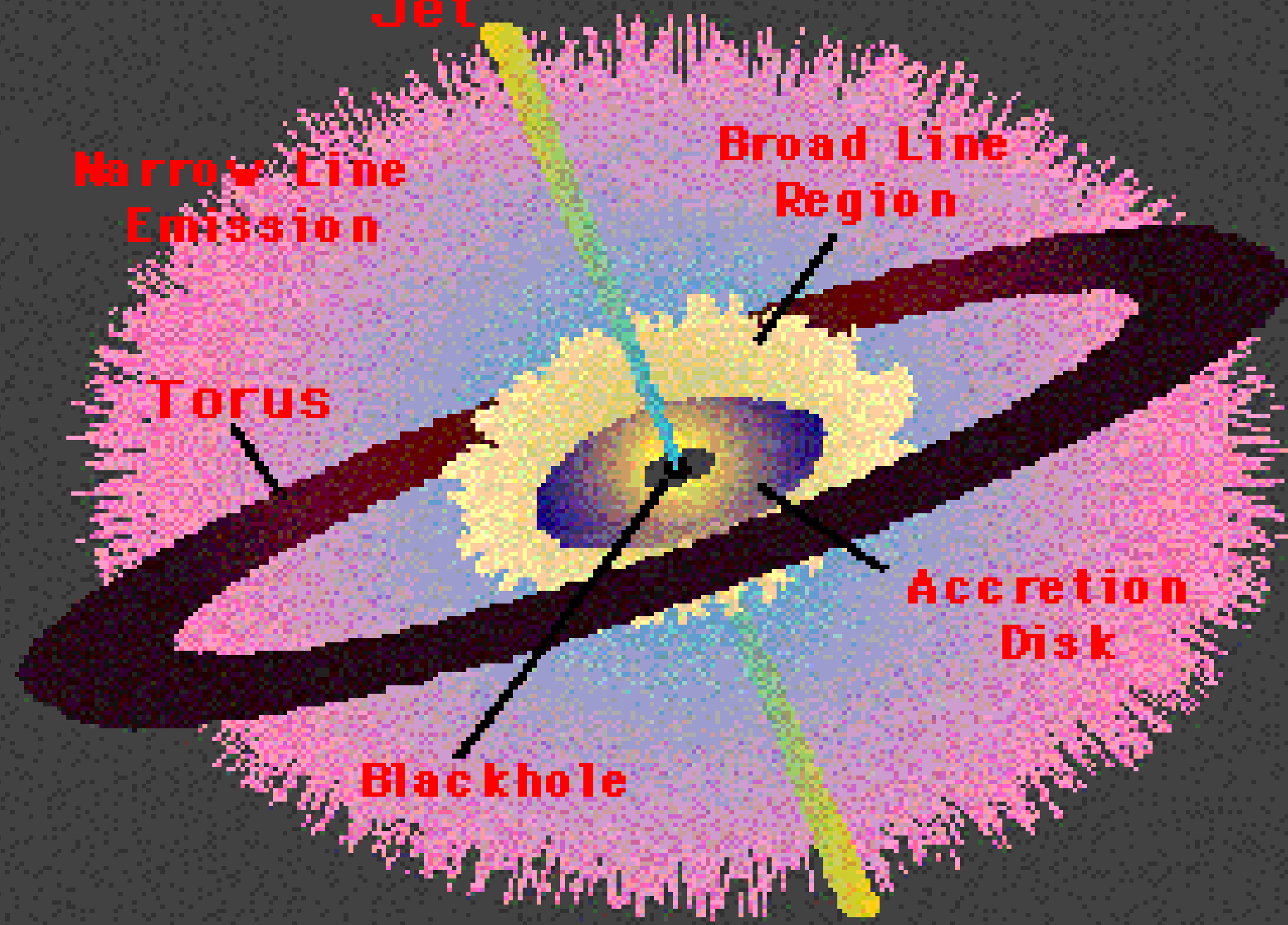
**Broad Line
Region**

Torus

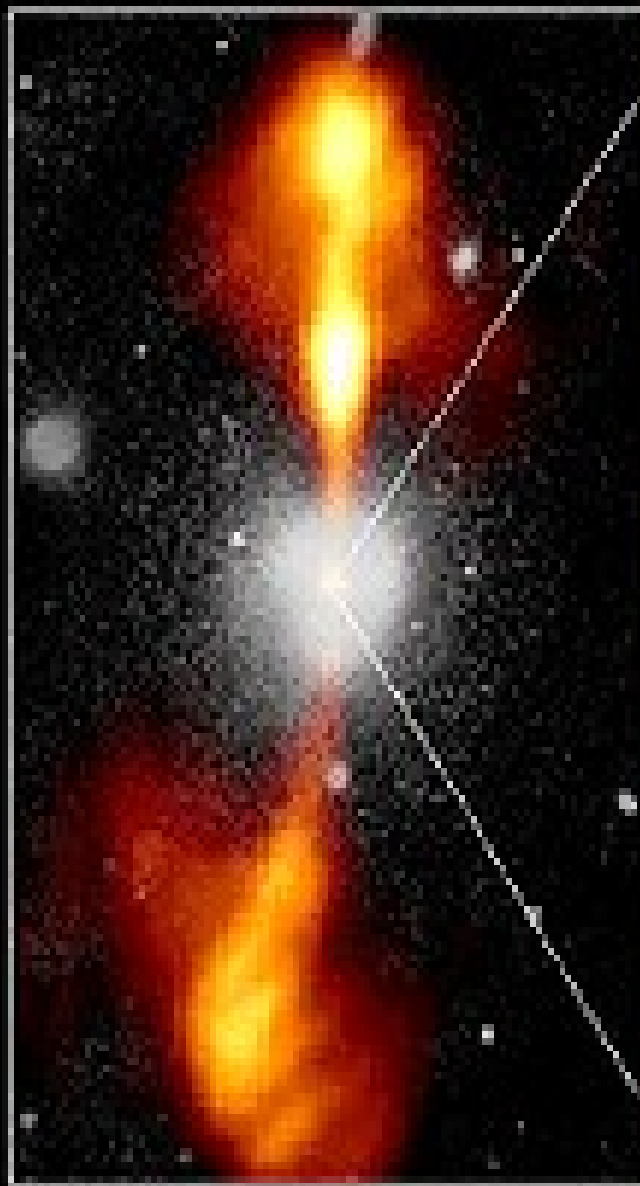
**Accretion
Disk**

Blackhole

Jet

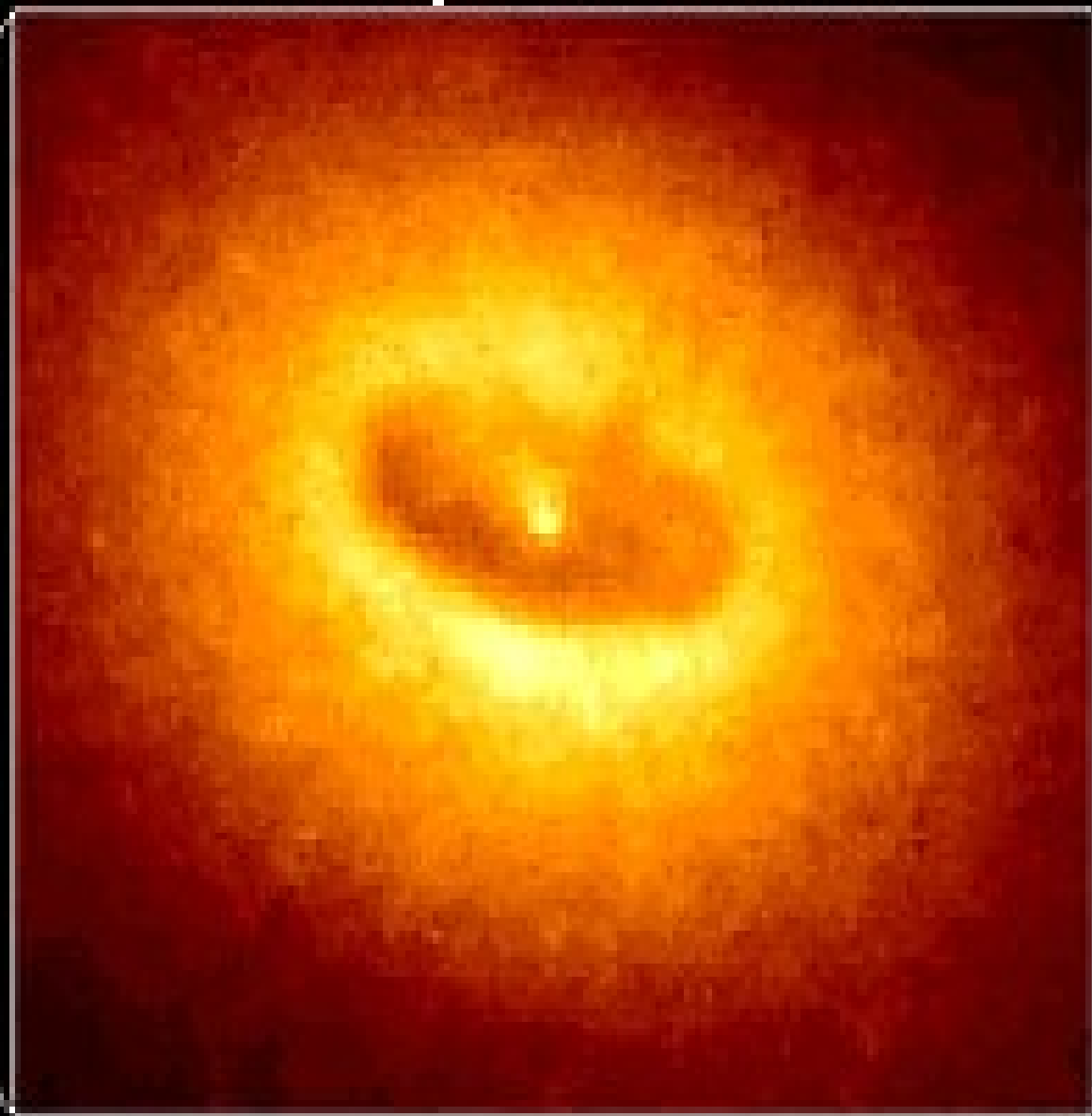

Ground-based Optical/Radio Image

380 Arcseconds
88,000 Lightyears

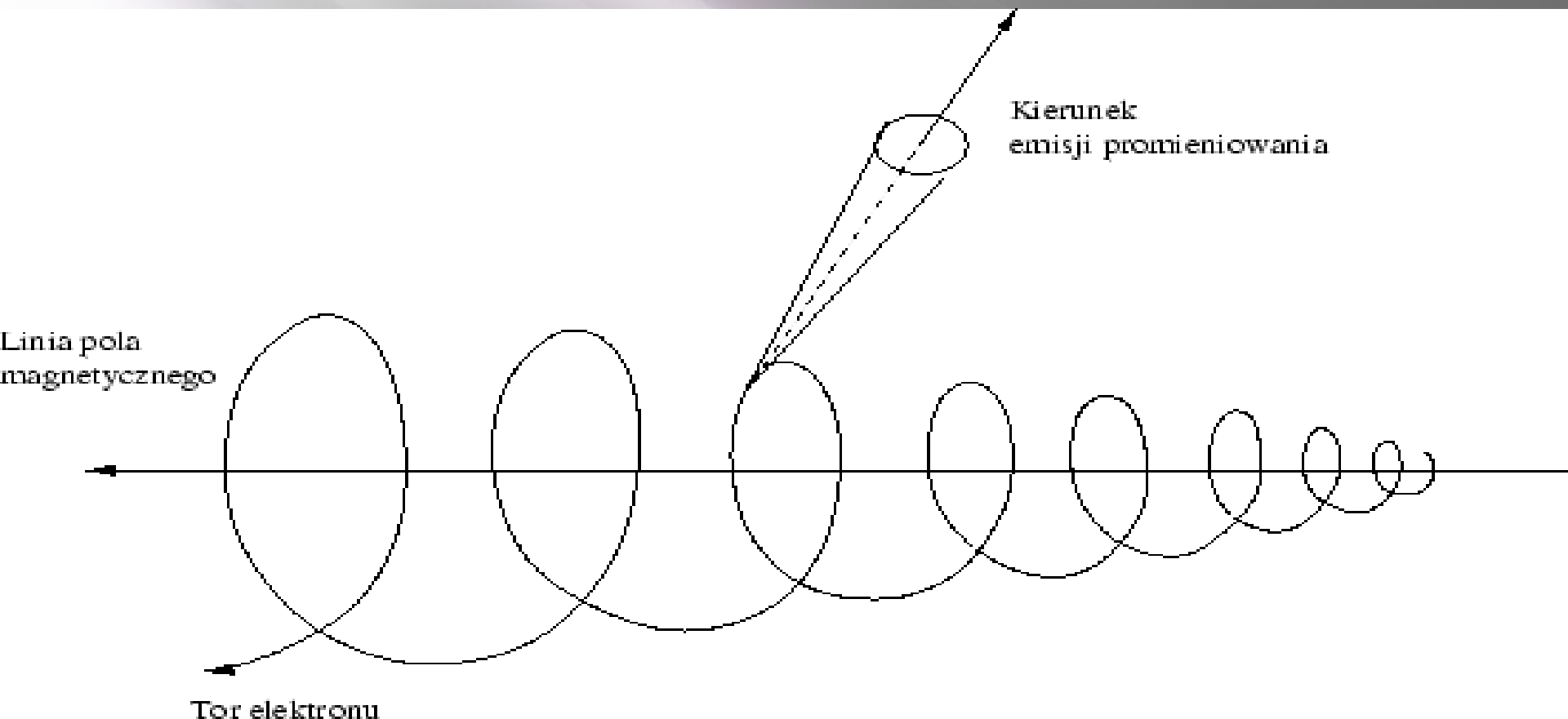
HST Image of a Gas and Dust Disk

1.7 Arcseconds
400 Lightyears

Co to za zwierze?

Promieniowanie synchrotronowe
(z pozdrowieniami dla prof. Urbanika ☐)

Charakteryzuje je (m.in.):

- wysoka kolimacja,
- wysoki stopień polaryzacji,
- czas emisji rzędu nanosekund

Jak działają galaktyki aktywne?

czas życia elektronów
aktywne jądro galaktyki

- „For "normal" galaxies, we can think of the total energy they emit as the sum of the emission from each of the stars found in the galaxy. For the "active" galaxies, this is not true.”

$$L_{Edd} = 1,3 \cdot 10^{38} \frac{M}{M_{\odot}}$$

$$L < L(Edd) = 30\,000 (M/M_{\odot}) \times L(S),$$

gdzie $L(Edd)$ jest tzw. jasnością Eddingtona.

Przy typowym blasku jasných kwazarów, wynoszącym $L = 10^3 L(S)$, masa centralna powinna przekraczać $3 \times 10^8 M_{\odot}$.

Procesy zachodzące w AGN

- czarna dziura - napęd
- siła odśrodkowa - przeciwdziało :)
- losowe orbity materii, wzajemne zderzenia, formowanie dysku
- działanie sił lepkości
- opadanie materii do gardzieli czarnej dziury (?)
- energia grawitacyjna ->
mechaniczna -> ciepło -> promienie widzialne i nadfiolet

Opadanie materii na horyzont zdarzeń

- to jedyny proces fizyczny, który może wyzwolić tak dużą energię, jaką obserwujemy
- potrzeba trzech Słońców (□) przez rok
- a jak przychodzi kryzys, widzimy wahania i szybkie zmiany jasności AGN (co je charakteryzuje)

Widmo ciągłe

Linie emisyjne

- ✘ absorpcja promieniowania przez pył i ponowna emisja -> podczerwień
- ✘ jonizowanie przez ultrafiolet gazu
- ✘ tarcie w dysku -> widmo ciągłe

Kliknij, aby edytować style wzorca tekstu

Drugi poziom

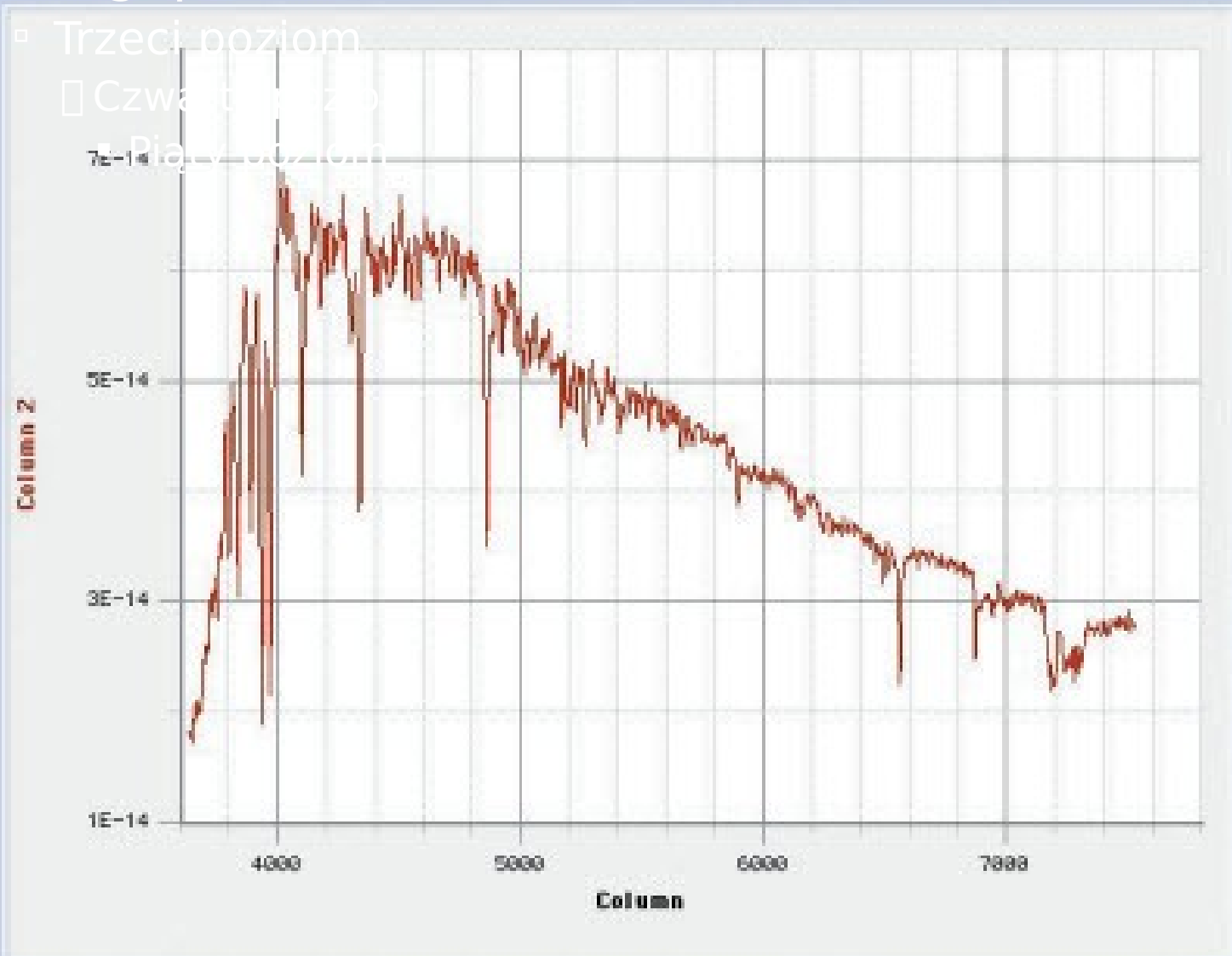
Trzeci poziom

Czwarty poziom

Piąty poziom

Data Set

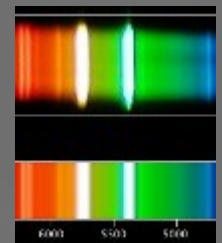
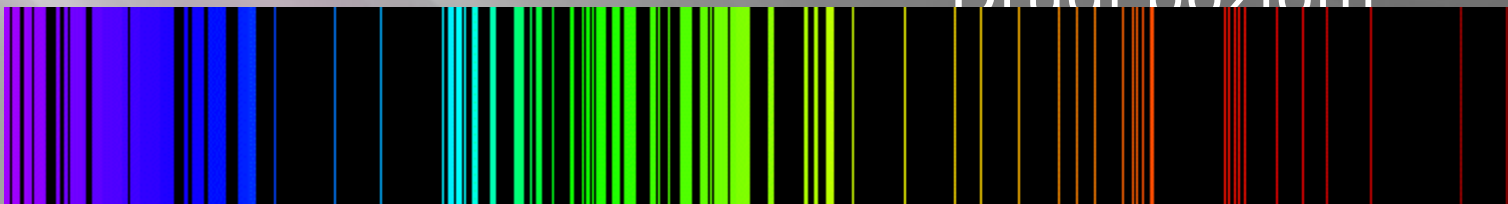
Name	Column
1	3642.754
2	3645.191
3	3647.628
4	3650.066
5	3652.503
6	3654.940
7	3657.378
8	3659.815
9	3662.252
10	3664.690
11	3667.127
12	3669.565
13	3672.002
14	3674.439
15	3676.877
16	3679.314
17	3681.751
18	3684.189
19	3686.626

- Kliknij, aby edytować style wzorca tekstu
  - Drugi poziom
    - Trzeci poziom
      - Czwarty poziom
        - Piąty poziom

Kliknij, aby edytować styl
Drugi poziom

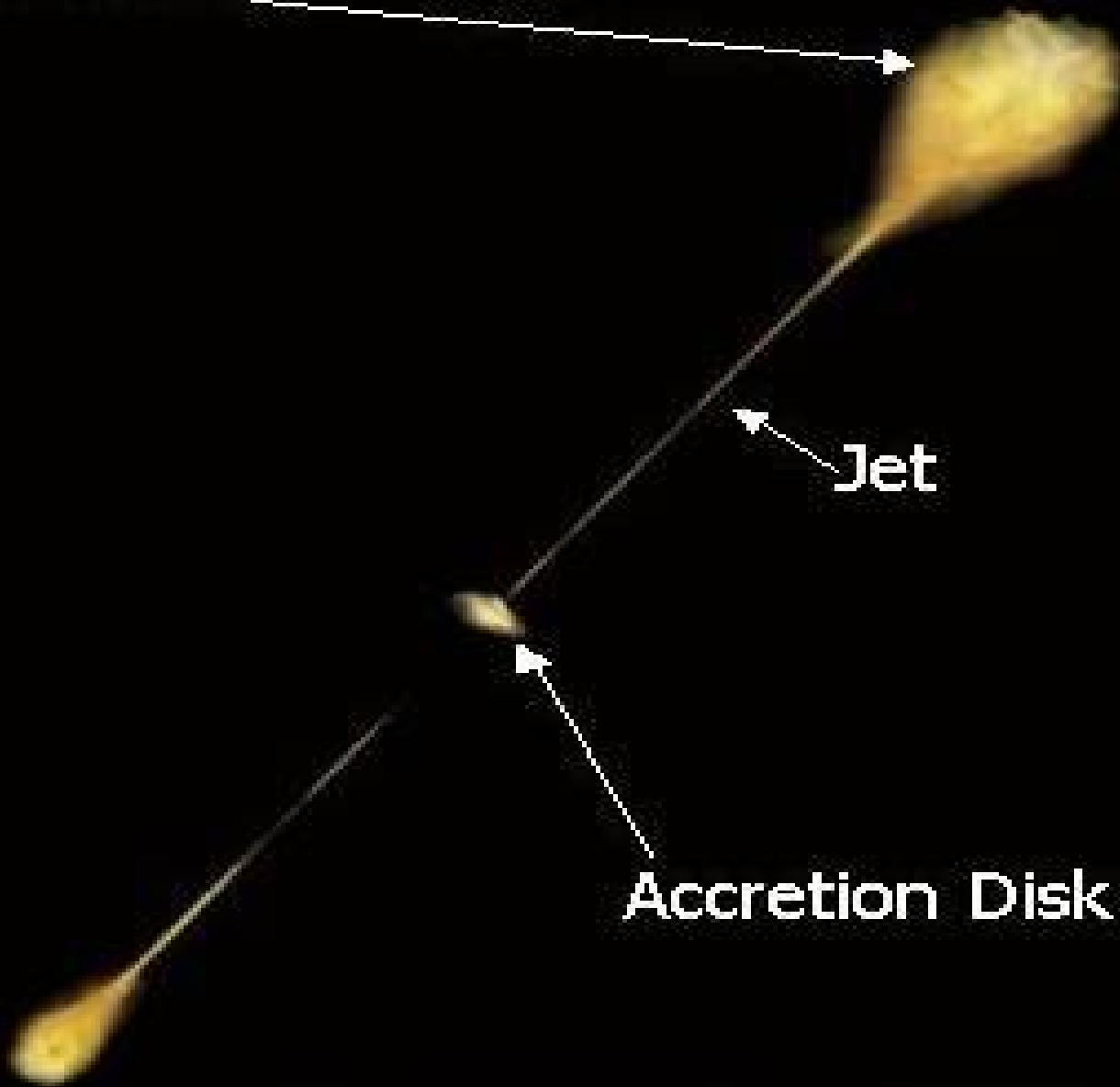

**W niektórych
fajnych przypadkach
zachodzi wyrzut
silnie
relatywistycznej
plazmy - dżety**

**DŻETY to cienkie
włókna emisji
radiowej, strugi
plazmy wyrzucanej z
jądra w dwóch
przeciwnych
kierunkach. Łączą
radioobiboki.**

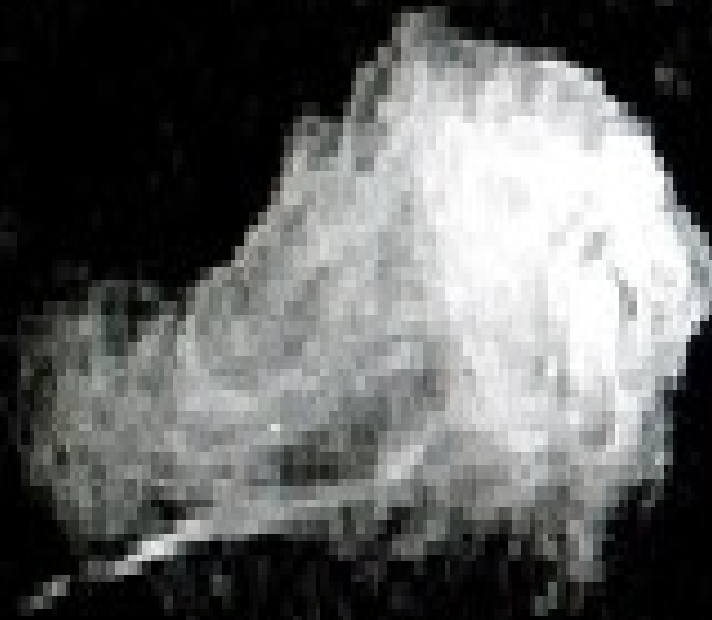

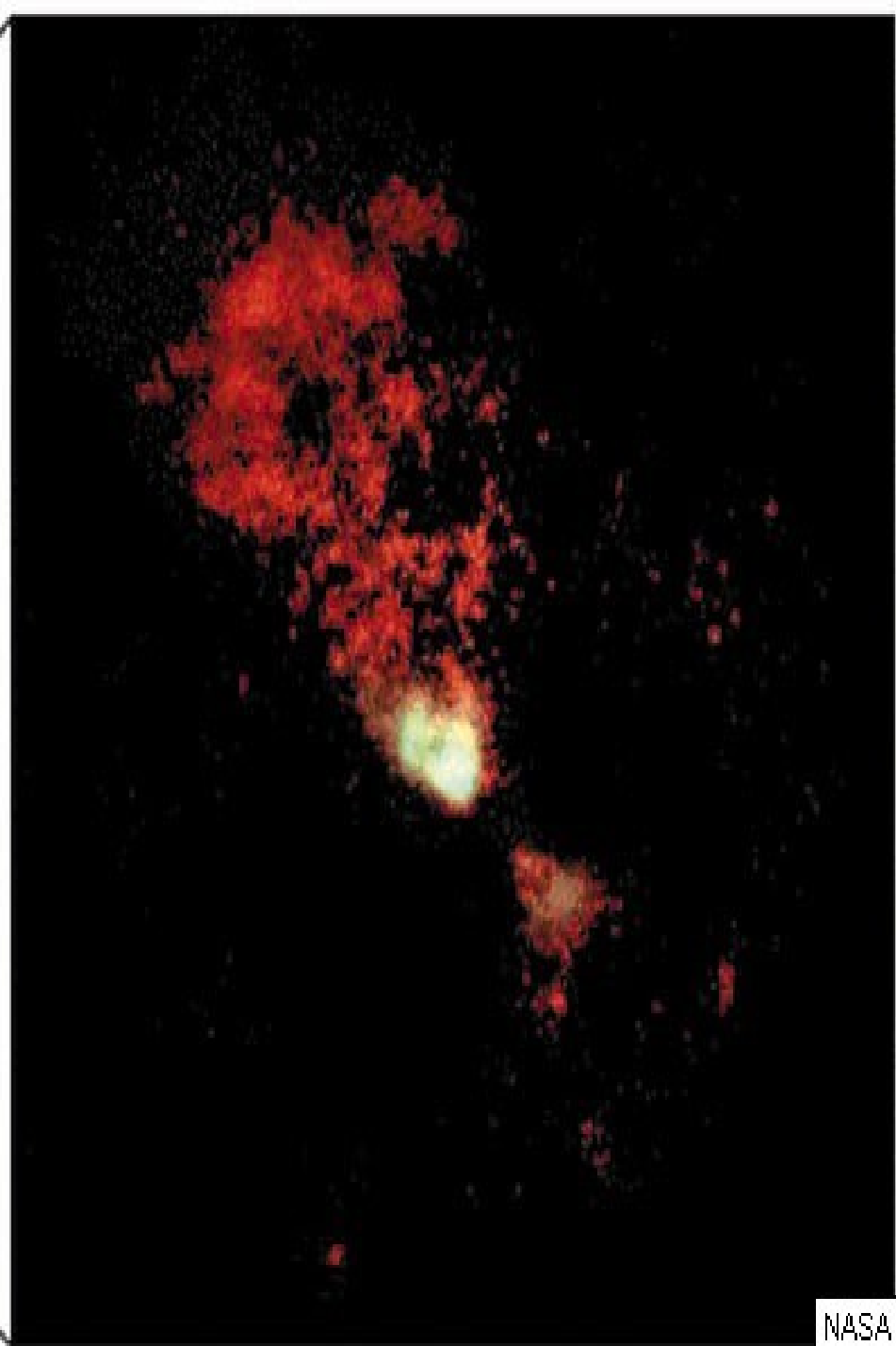
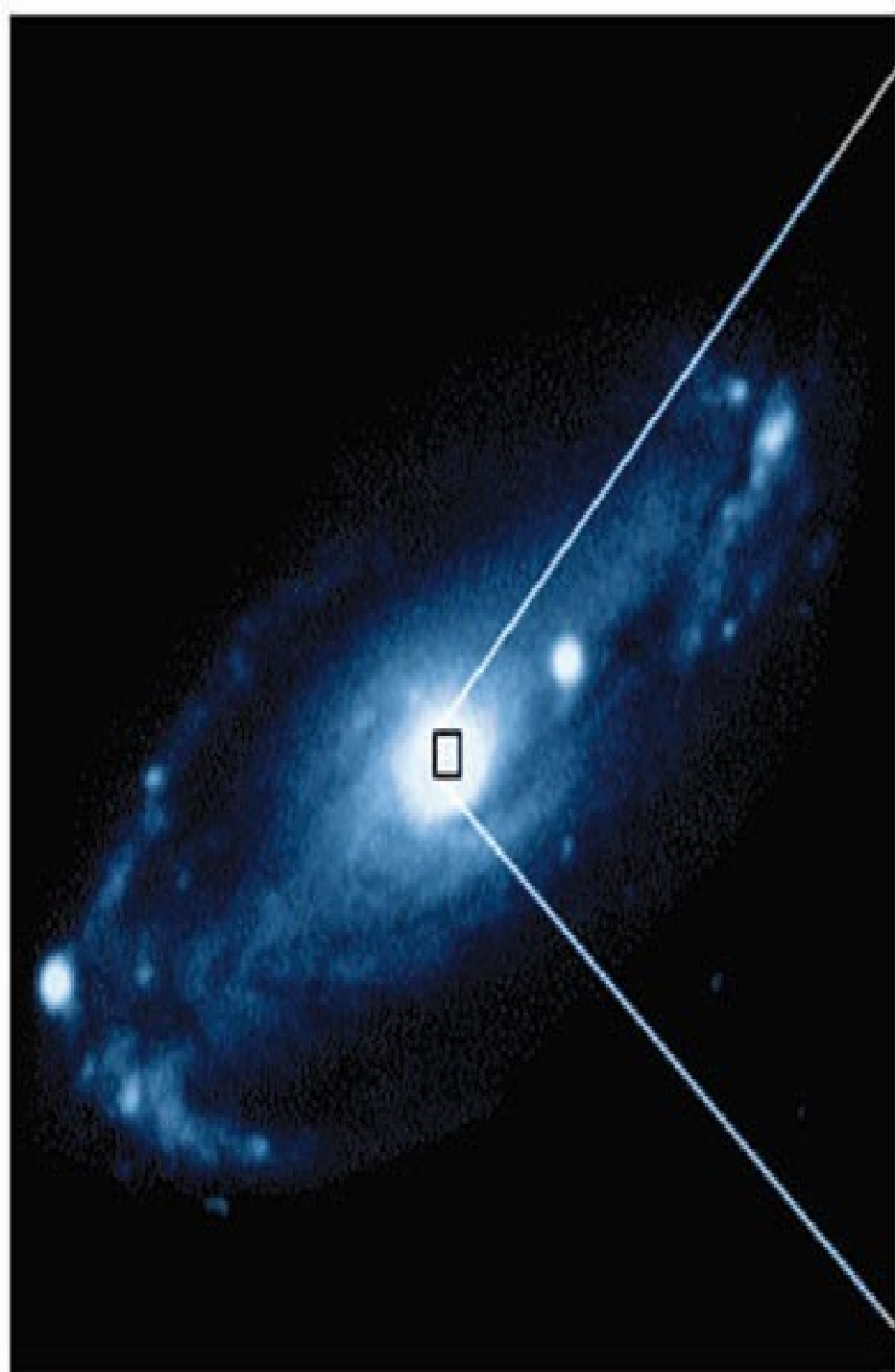
Radio lobes

Jet

Accretion Disk

Skąd się bierze materia zasilająca czarne dziurzyska?

- ☪ może z przypadkowych zbłąkanych gwiazd?
  - ☪ albo galaktyk?

Radiogalaktyki

- Kliknij, aby edytować style wzorca tekstu
  - Drugi poziom
    - Trzeci poziom
    - Czwarty poziom
    - Piąty poziom

Radiogalaktyka

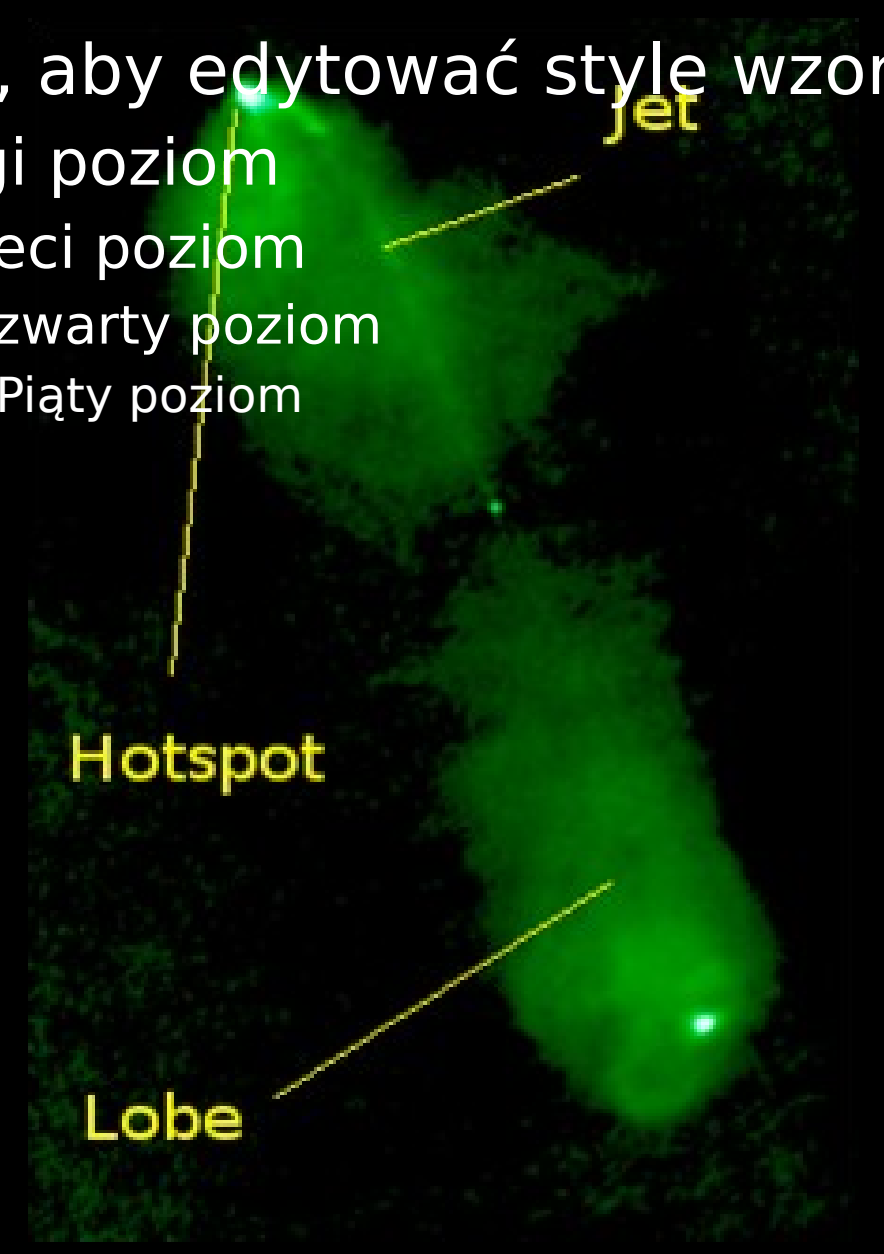
- galaktyka eliptyczna
  - dżety
- obłok pyłu zasłania obiekt centralny
- wąskie linie emisyjne

Radiogalaktyki: Kliknij, aby edytować style wzorca tekstu
b) zwarte

- Drugi poziom
- Trzeci poziom
- Czwarty poziom
- Piąty poziom

energia emitowana z niewielkiego obszaru o rozmiarach podobnych lub mniejszych od obrazu galaktyki w zakresie widzialnym

SEYFERTY

Seyferty

- spiralne, zwarte, jasne, punktowe jądra
  - bardzo szybkie przemieszczanie się gazów
  - promieniowanie optyczne gamma (wcześniej X), radiowe i ultrafiolet
    - szerokie i silne linie emisyjne
      - słabe radiowo
- występują często w ciasnych gromadach galaktyk
  - w niektórych są dwa jądra
  - zmiana promieniowania
    - małe, punktowe jądra

Seyfert I

- Kliknij, aby edytować style wzorca tekstu
  - Drugi poziom
    - Trzeci poziom
      - Czwarty poziom
        - Piąty poziom
- bardzo szerokie linie widma (szczególnie linie wodoru serii Balmera)
- szerokie linie widma emisyjnego z szybkich obłoków gazowych
- niezastłonięte przez pierścień pyłowy

Seyfert II

Kliknij, aby edytować style wzorca te

- Drugi poziom
  - Trzeci poziom
    - Czwarty poziom
      - Piąty poziom

- zasłonięte przez pierścień
- liniowo spolaryzowane fale elektromagnetyczne
- źródłem wąskich linii w widmie są niezasłonięte, powolne, dalsze obłoki

Kwazary

- obraz jak gwiazdy
- szerokie linie emisyjne
- silne przesunięcie ku czerwieni
redshifty nawet >4
- 10% silna radiowo
- zawartość H, C, O, Mg, Si, N, Fe
- jasność absolutna większa niż $-23m$
  - dżety
  - szybkie zmiany jasności
- widziane od strony pierścienia pyłowego
  - natężenie linii, jak w mgławicach planetarnych
  - silne gamma

Przesunięcie ku czerwieni

Dla $z < 2-2,5$ gęstość przestrzenną kwazarów o ustalonej jasności absolutnej można w przybliżeniu opisać zależnością $\sim (1+z)^4$.
W porównaniu z chwilą obecną odpowiada to wzrostowi gęstości 150 razy dla $z = 2,5$.

Dla większych przesunięć ku czerwieni wzrost ten zostaje zahamowany i począwszy od $z = 2,5-3$ liczba kwazarów szybko spada. Najdalszym znanym obecnie kwazarem jest obiekt o przesunięciu $z = 5,0$.

- wymieranie kwazarów
- zmniejszanie się liczby kwazarów
- „ujemny przyrost naturalny”

▢ Kliknij, aby edytować style wzorca tekstu

■ Drugi poziom

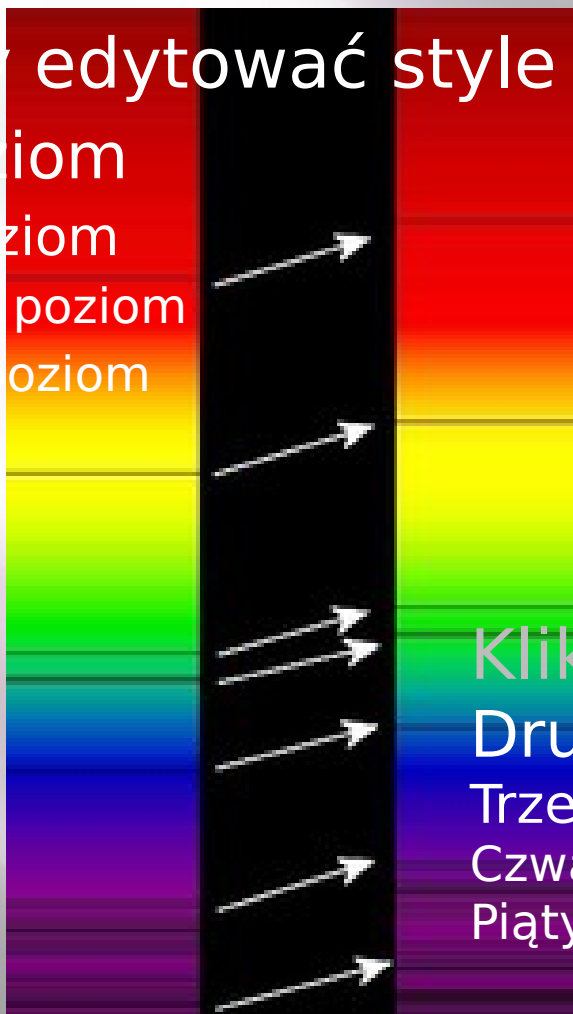
▫ Trzeci poziom

▢ Czwarty poziom

■ Piąty poziom

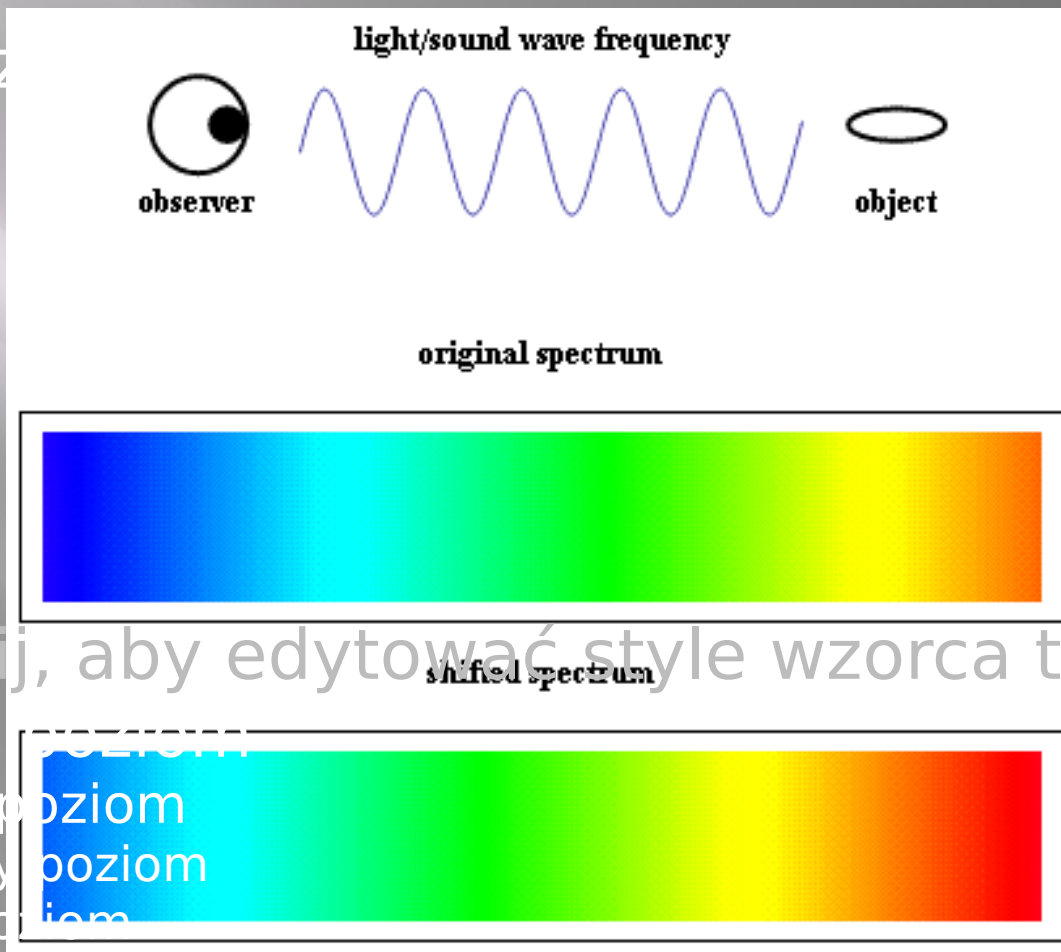

by edytować style wz
poziom
poziom
arty poziom
ty poziom

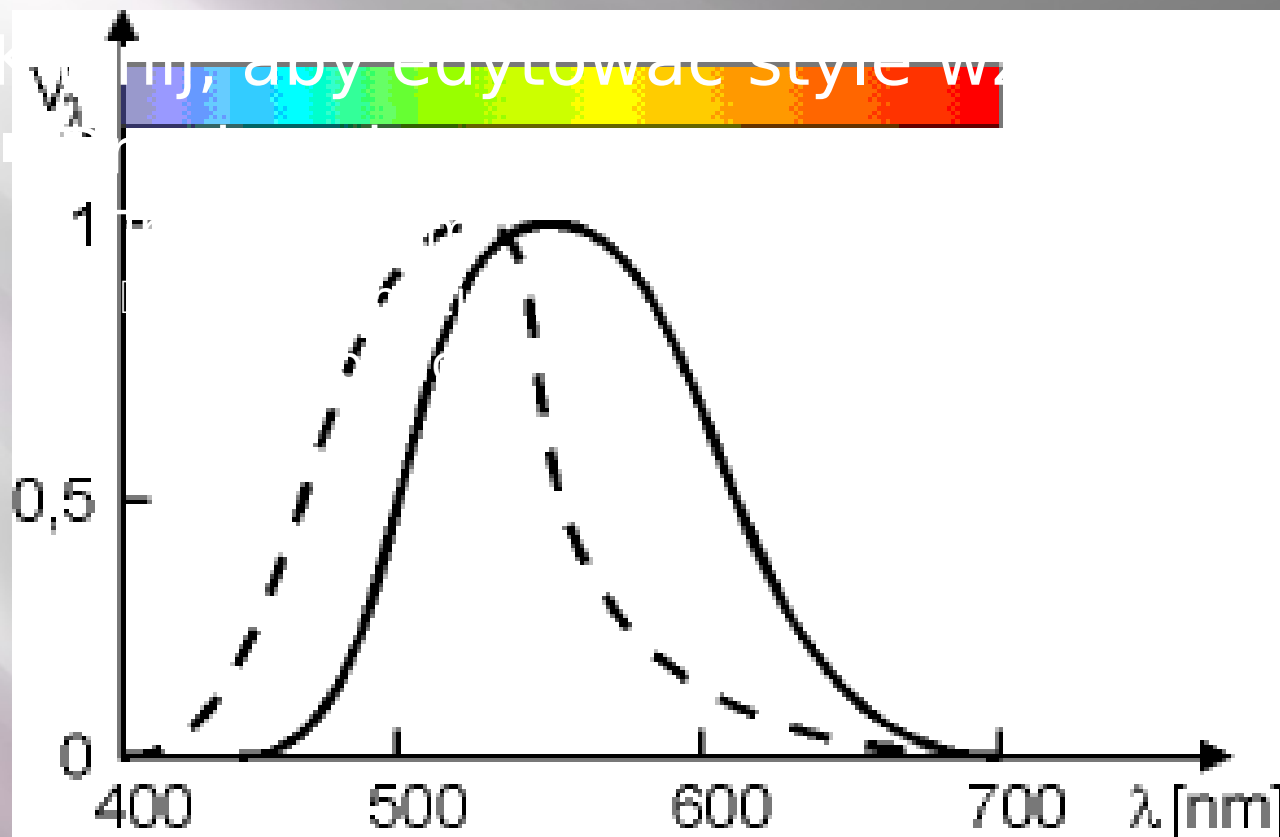

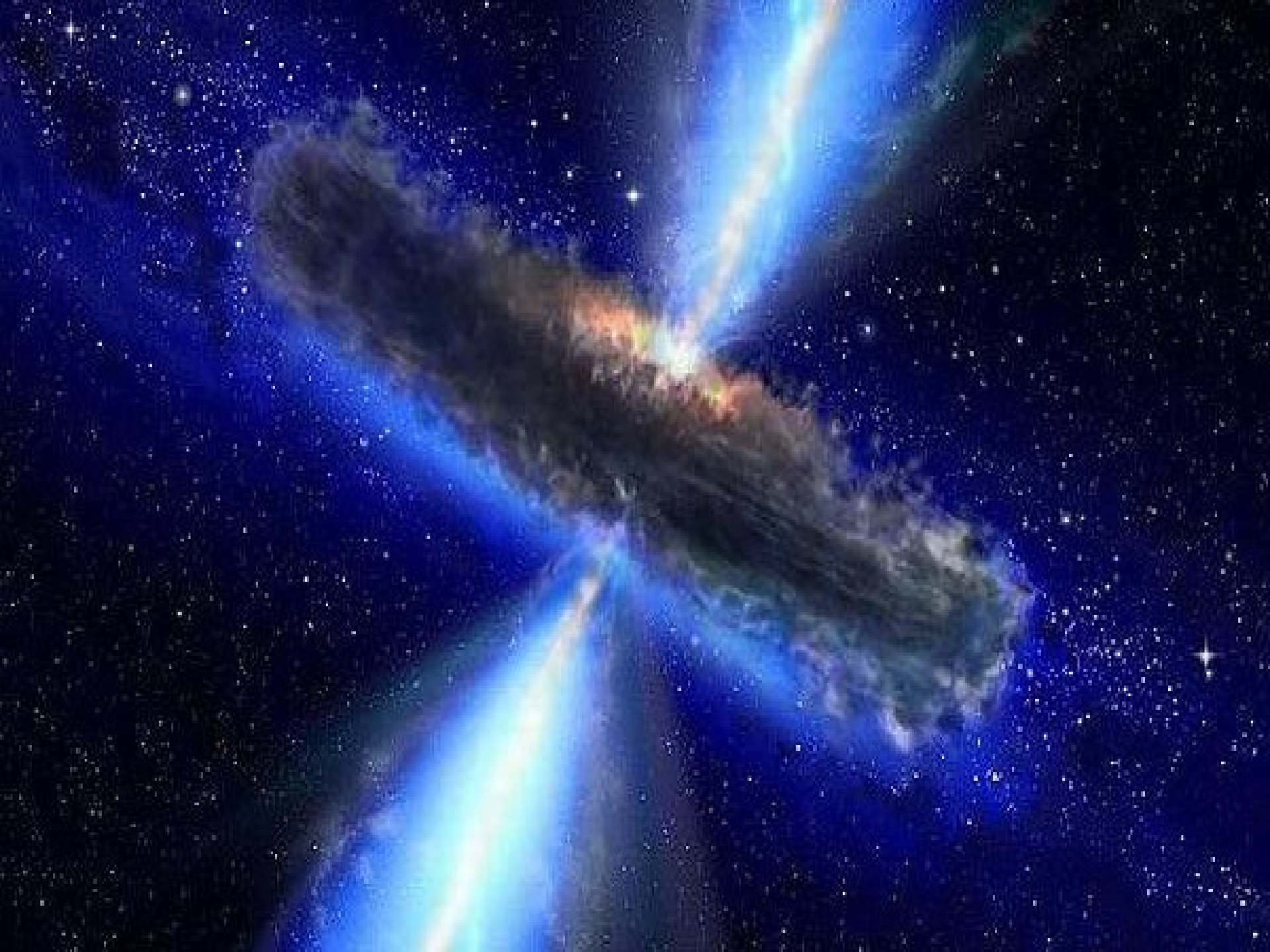
Kliknij, aby edytować style wzorca tekstu

Drugi poziom
Trzeci poziom
Czwarty poziom
Piąty poziom

□ K_{vλ} [m], aby edytować style w [kodu](#)

Niektóre kwazary mają wąskie linie absorpcyjne o mniejszym przesunięciu ku czerwieni niż linie emisyjne. Paczemu?

Mogą istnieć trzy powody:

- a) linie absorpcyjne powstały w obłokach chłodnego gazu w pobliżu kwazara
- b) absorpcja promieniowania kwazara przez międzygalaktyczne obłoki gazu
- c) absorpcja przez rozległe halo niewidocznej galaktyki znajdujące się na drodze promieniowania kwazara

Blazary

☐ Kliknij, aby edytować style wzorca te

- To podgrupa kwazarów
- bardzo jasne radiowo
- widok wzdłuż wiązki strumienia wysyłanego promieniowania
- dżet leci w kierunku Ziemi
- znamy obecnie około 60 blazarów
- galaktyki aktywne o największej energii
- zmienność nawet godzinna

■ Drugi poziom

☐ Trzeci poziom

☐ Czwarty poziom

■ Piąty poziom

Galaktyki typu N

- bardzo podobne do Seyfertów, tylko odleglejsze i jaśniejsze
  - małe, głośne jądra
  - świecą na tle galaktyki

Lacertydy

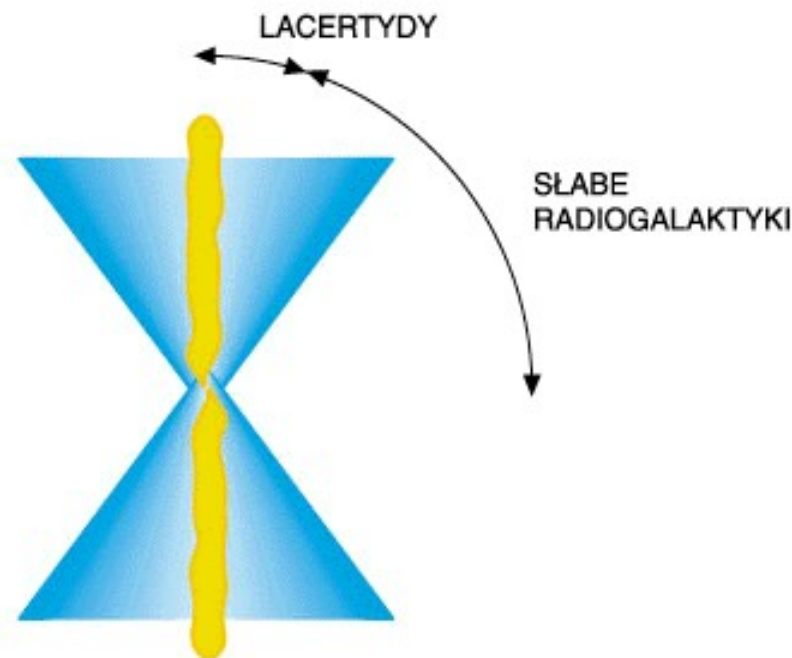
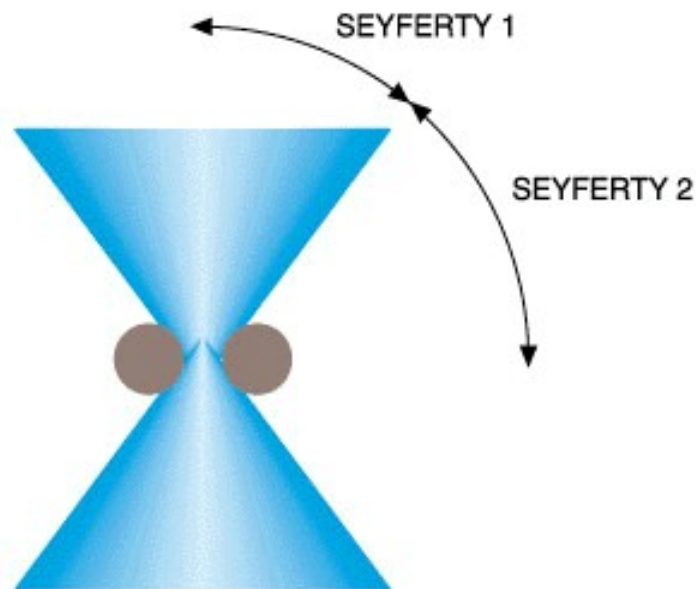
- punktowe rozmiary
- brak lub słabe linie absorpcyjne i emisyjne
- zmiany jasności godzinne
- promieniowanie radiowe
- mogą to być słabe radiogalaktyki widziane wzdłuż osi dżetu
- emisja promieniowania ze słabej otoczki jądra
- mniejsze natężenie linii widmowych niż w blazarach

Galaxy type	Active nuclei	Emission lines		Excess of			Strong radio	Jets	Variable	Radio loud
		Narrow	Broad	X-rays	UV	Far IR				
Normal	no	weak	none	weak	none	none	none	none	no	no
Starburst	no	yes	no	some	no	yes	some	no	no	no
Seyfert I	yes	yes	yes	some	some	yes	few	no	yes	no
Seyfert II	yes	yes	no	some	some	yes	few	yes	yes	no
Quasar	yes	yes	yes	some	yes	yes	some	some	yes	10%
Blazar	yes	no	some	yes	yes	no	yes	yes	yes	yes
BL Lac	yes	no	no/faint	yes	yes	no	yes	yes	yes	yes
OVV	yes	no	Stronger than Lac	yes	yes	no	yes	yes	yes	yes
Radio galaxy	yes	some	some	some	some	yes	yes	yes	yes	yes

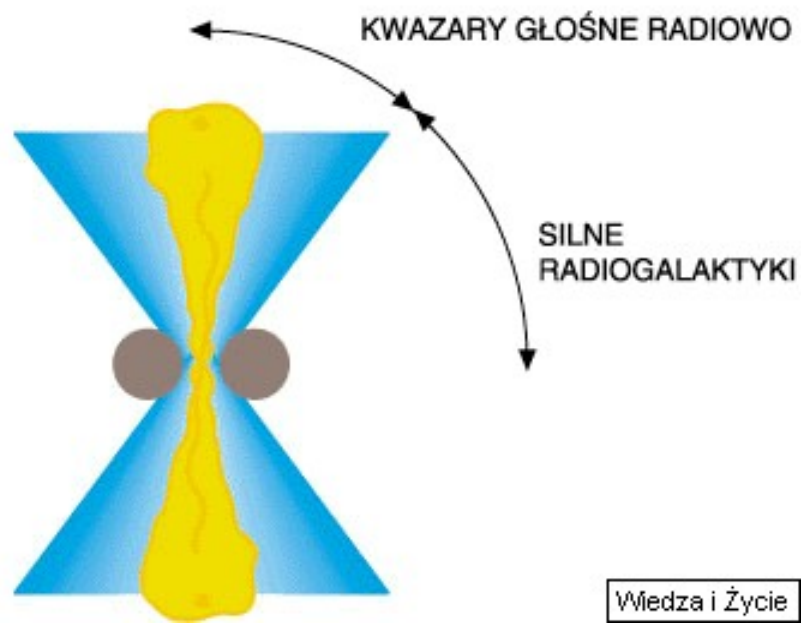
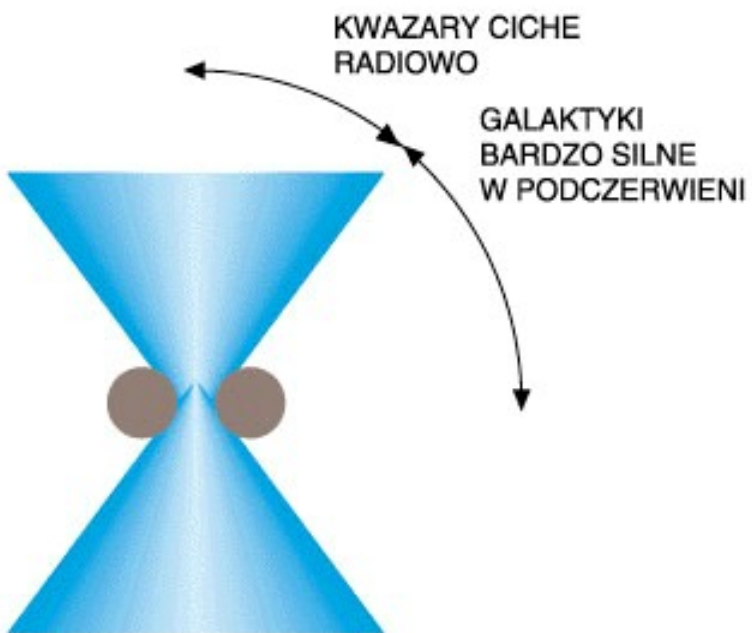
GALAKTYKI SPIRALNE CICHE RADIOWO

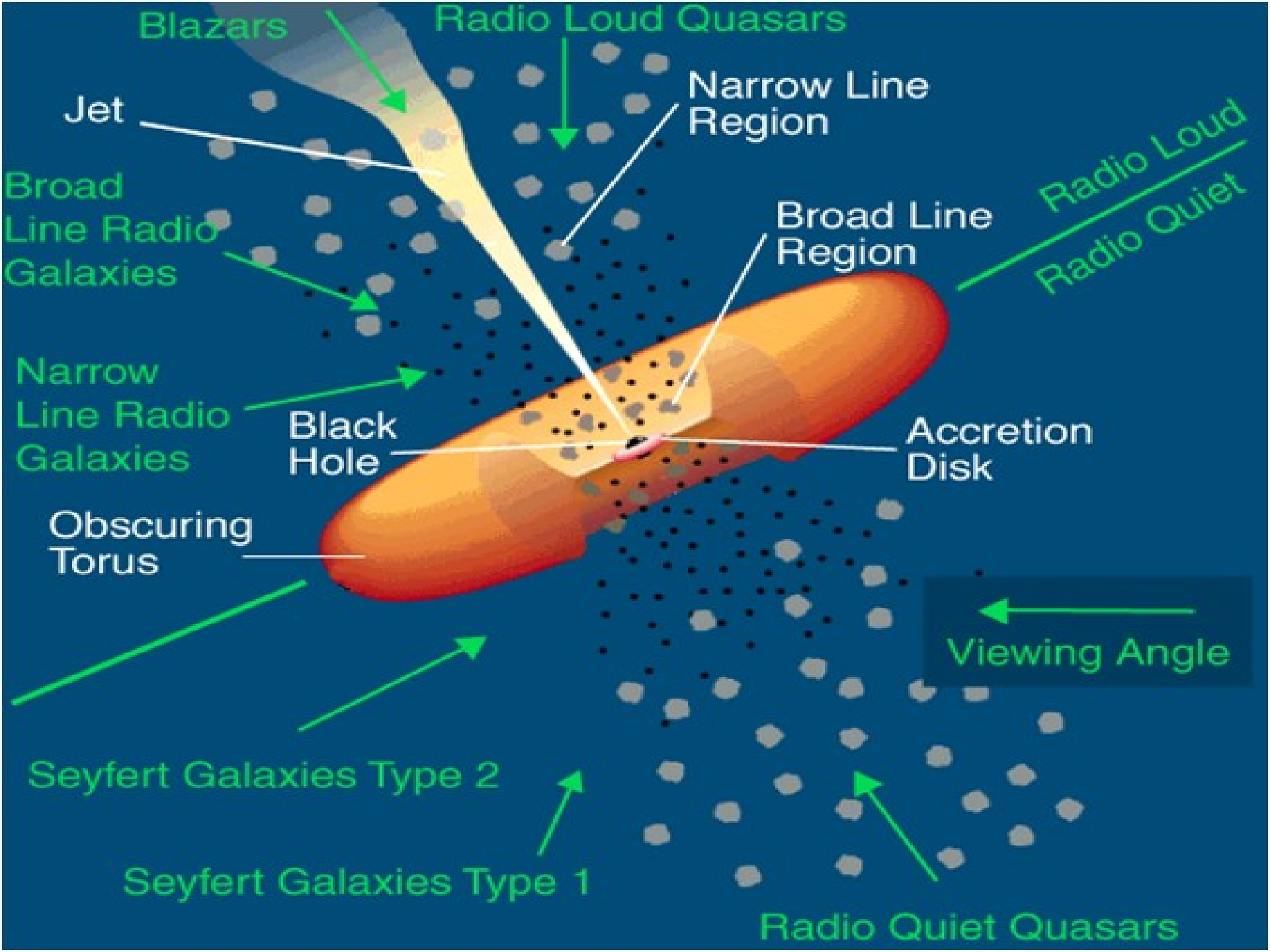
GALAKTYKI ELIPTYCZNE GŁOŚNE RADIOWO

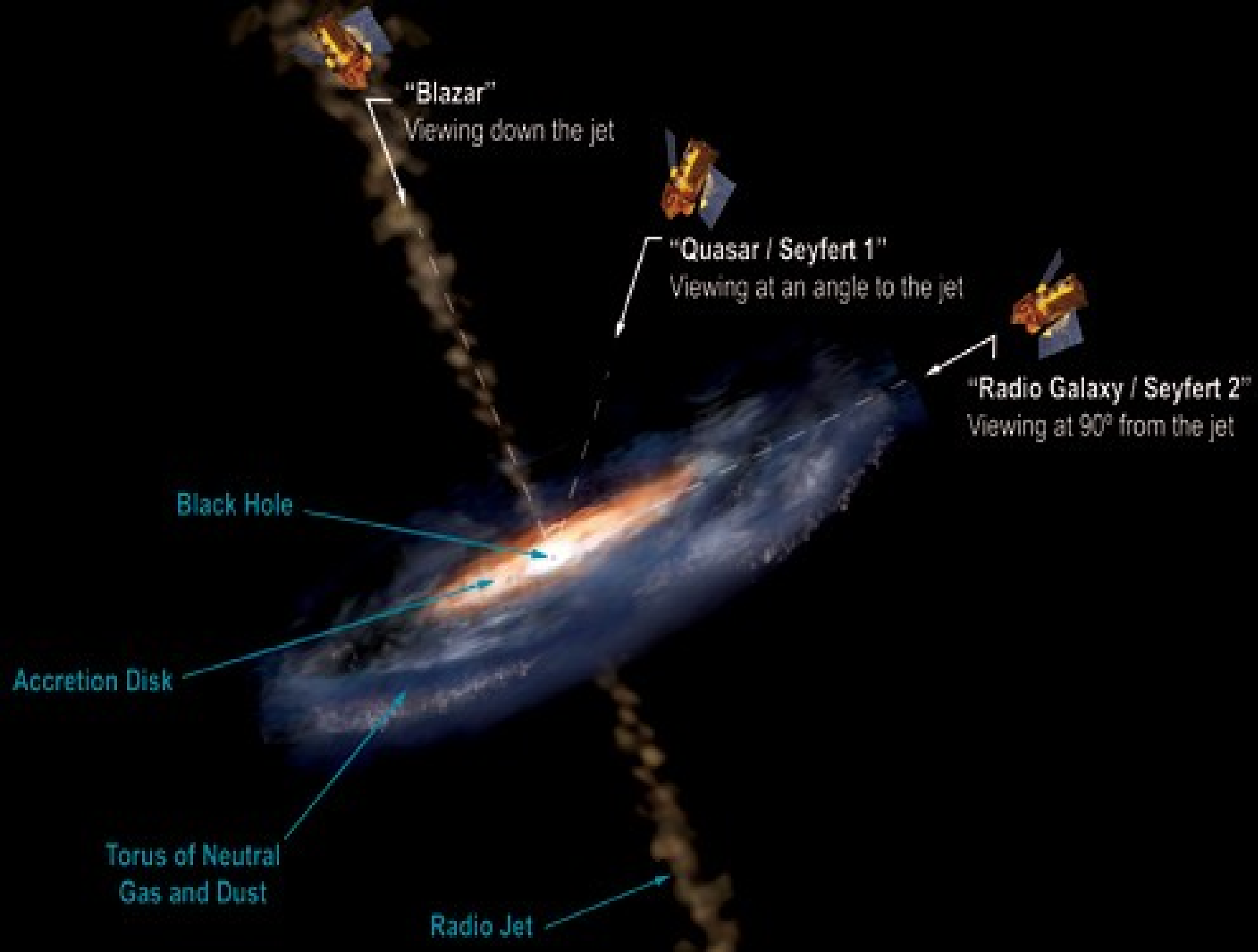
SŁABSZA AKTYWNOŚĆ

SILNIEJSZA AKTYWNOŚĆ

Inne teorie

1. Intensywność promieniowania a masa lub tempo rotacji czarnej dziury w jej jądrze
2. Intensywność promieniowania a zmiana prędkości dostarczania materii do czarnej dziury
3. Nie ma czarnej dziury – jest gromada gwiazd lub proces powstawania nowych gwiazd z materii rozproszonej
4. Czarne dziury nie istnieją
5. Białe dziury

Znamy już kilka przykładów aktywnych jąder, osadzonych w potężnych galaktykach eliptycznych, które wbrew przewidywaniom modelu okazały się bardzo słabe na falach radiowych. Istnieje też grupa obiektów, tworzących klasę pośrednią pomiędzy silnymi i słabymi radiogalaktykami

Czy w różnych stadiach ewolucji Wszechświata aktywne jądra galaktyk były identyczne, he?

Pulsary

Wysyłają w regularnych odstępach czasu promieniowanie – zazwyczaj radiowe

Zachodzi tu podobny proces, jak w AGN – cząstki wewnątrz magnetosfery są przyspieszane do prędkości relatywistycznych i wysyłają promieniowanie wewnątrz stożka wzdłuż kierunków linii

- 1.Orbita pulsara jest niemal idealnym okręgiem
2. Regularny obrót wokół własnej osi
3. Szybkość obrotów pulsara spada z czasem
- 4.Dwa tempa zmian częstotliwości

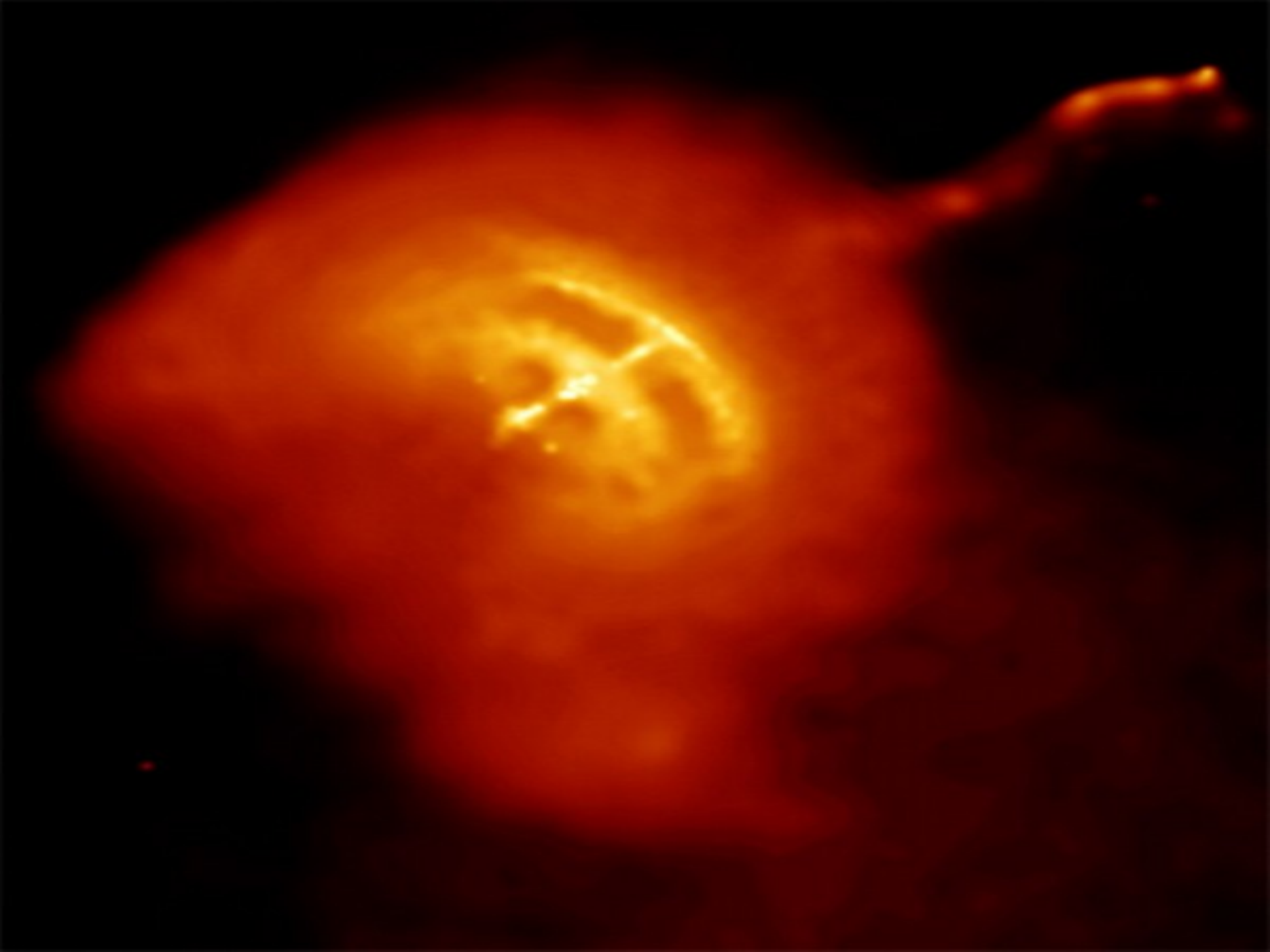
- Kliknij, aby edytować style wzorca tekstu
  - Drugi poziom
    - Trzeci poziom
      - Czwarty poziom
        - Piąty poziom

Powstawanie pulsarów

- gwiazdy >10 mas Słońca
  - żelazny rdzeń
  - rozpad beta
  - ciśnienie maleje
- rdzeń się zapada - supernowa
  - ruch plazmy i zmiany pola magnetycznego powodują powstawanie promieniowania radiowego - latarnia

Dalekie galaktyki

Najodległejsze: kwazary – ok. 13mld lat świetlnych.

Ilość galaktyk aktywnych w stosunku do ich odległości do Układu Słonecznego

Wnioski

Fajnie było, ale i tak
nic nie wiemy :)

A dense field of galaxies in various colors and orientations against a black background. The galaxies are scattered across the frame, with some appearing as bright, distinct shapes and others as faint, distant points of light. The colors range from yellow and orange to blue and green, suggesting a diverse population of galaxies. The overall appearance is that of a rich, multi-colored galaxy cluster or field.

Спасибо :)